

ВІДГУК
рецензента

кандидата юридичних наук, **КОТОВИЧА Ігоря Олександровича**
на дисертацію **ЛАНТУХА Ярослава Васильовича**
«Захист суб'єктивних прав та законних інтересів учасників виконавчого
провадження у порядку цивільного судочинства»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань
08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність обраної теми дослідження. Право на справедливий суд, гарантоване статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, не вичерпується стадією ухвалення судового рішення. Відповідно до сталої практики Європейського суду з прав людини виконання судового рішення є невід'ємною складовою судового розгляду, а невиконання або надмірно тривале виконання рішення нівелює саме право на доступ до суду. Саме тому проблематика захисту суб'єктивних прав та законних інтересів учасників виконавчого провадження належить до числа найгостріших у сучасній доктрині цивільного процесуального права.

Актуальність теми зумовлена щонайменше трьома групами чинників. По-перше, чинниками нормативного характеру: ухвалення законів України від 02 червня 2016 року № 1404-VIII «Про виконавче провадження» та № 1403-VIII «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів», а також оновлення Цивільного процесуального кодексу України сформували якісно нову модель примусового виконання, проте практика їх застосування виявила неузгодженість норм законодавства про виконавче провадження з нормами матеріального та процесуального права.

По-друге, чинниками правозастосовного характеру: фактичний рівень виконання судових рішень в Україні залишається критично низьким, кількість скарг на рішення, дії та бездіяльність державних і приватних виконавців щороку зростає, а спірні ситуації, що виникають у виконавчому провадженні, ускладнюються, зокрема через особливості правового режиму воєнного стану

та наявність значного масиву проваджень, боржниками в яких є суб'єкти сектору безпеки й оборони.

По-третє, чинниками доктринального характеру: попри увагу вчених до окремих аспектів примусового виконання, у вітчизняному правознавстві досі не сформовано усталеного наукового підходу до розуміння категорії «захист суб'єктивних прав та законних інтересів учасників виконавчого провадження у порядку цивільного судочинства» ані в матеріально-правовому, ані в процесуально-правовому вимірах. Відсутність цілісної теоретичної конструкції об'єктивно стримує вдосконалення процесуального законодавства у цій сфері.

Таким чином, тема дисертаційного дослідження Я. В. Лантуха є науково обґрунтованою та актуальною, має вагоме теоретичне і практичне значення для розвитку доктрини цивільного процесуального права, удосконалення законодавства про виконавче провадження, а також для підвищення ефективності судового контролю за виконанням судових рішень.

Варто зауважити, що тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Державного податкового університету 24 листопада 2022 року (протокол № 6), а саме дослідження виконано відповідно до Стратегії розвитку Державного податкового університету на 2022–2027 рр., затвердженої Вченою радою Державного податкового університету 30 червня 2022 р. (протокол № 11), що засвідчує його зв'язок із науковими програмами та планами закладу вищої освіти.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, є належним чином обґрунтованими, логічно послідовними та такими, що мають теоретичне і практичне значення. Вони ґрунтуються на комплексному аналізі Конституції України, Цивільного процесуального кодексу України, законодавства про виконавче провадження, практики Європейського суду з прав людини та Верховного Суду, а також актів

міжнародних інституцій — Рекомендації Rec (2003) 17 Комітету міністрів Ради Європи «Про примусове виконання» разом із Керівними принципами примусового виконання, Керівних принципів CEREJ (2009) та проєкту Глобального кодексу примусового виконання.

Обґрунтованість одержаних результатів забезпечується використанням комплексу загальнонаукових і спеціально-юридичних методів наукового пізнання, застосування яких підпорядковане меті дослідження — формулюванню авторської концепції захисту суб'єктивних прав і законних інтересів учасників виконавчого провадження в порядку цивільного судочинства, оцінюванню ефективності наявних правових конструкцій та виробленню рекомендацій щодо вдосконалення чинного законодавства.

Поєднання аналітичного та логіко-семантичного методів уможливило формулювання авторського підходу до понять «процесуальні права», «зловживання процесуальними правами», «способи захисту процесуальних прав», «процедури захисту процесуальних прав». Системний та системно-структурний підходи забезпечили систематизацію принципів, способів і процедур захисту прав учасників виконавчого провадження та визначення місця альтернативних способів вирішення спору в загальній системі такого захисту. Метод історичного аналізу в поєднанні із системно-структурним методом застосовано для розкриття генези інституту захисту прав учасників виконавчого провадження. Порівняльно-правовий метод і метод групування дали змогу опрацювати міжнародні стандарти відповідного захисту на матеріалі законодавства та практики Франції, Німеччини, Польщі, Естонії, Бельгії та Великої Британії. Поєднання методів синтезу, аналізу та ґносеологічного методу забезпечило визначення поняття права на захист процесуальних прав учасника виконавчого провадження як об'єкта судового захисту.

Аналіз наукових джерел є достатньо репрезентативним і охоплює праці вітчизняних та зарубіжних учених у галузі цивільного процесуального,

адміністративного й господарського процесуального права, що дозволило авторові сформулювати аргументовану власну наукову позицію.

Об'єктом дослідження є правові відносини, які виникають за участю учасників виконавчого провадження у сфері захисту їхніх суб'єктивних прав і законних інтересів, а предметом — захист суб'єктивних прав та законних інтересів учасників виконавчого провадження в порядку цивільного судочинства. Обрані методи повною мірою корелюються з поставленими завданнями та забезпечують досягнення визначеної мети дослідження.

Структура дисертації передбачає послідовний і логічний виклад матеріалу. У першому розділі досліджено методологічні засади інституту захисту суб'єктивних прав та законних інтересів учасників виконавчого провадження: з'ясовано проблематику такого захисту, розкрито генезу становлення відповідного інституту, надано характеристику його принципів. Другий розділ присвячено змісту захисту: поняттю права на захист, систематизації способів та процедур захисту прав і законних інтересів учасників виконавчого провадження. У третьому розділі узагальнено зарубіжний досвід і міжнародні стандарти захисту та сформульовано пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства.

Загалом структура дисертаційного дослідження забезпечує логічний перехід від методологічного осмислення проблематики до аналізу чинного правового регулювання та вироблення конкретних, нормативно сформульованих пропозицій. Значний обсяг авторських висновків, узагальнень і пропозицій щодо змін до законодавства свідчить про самостійний характер проведеного дослідження, наукову зрілість здобувача та його внесок у розвиток науки цивільного процесуального права.

Достовірність та новизна наукових положень, висновків і рекомендацій.

Положення, винесені на захист, є науково обґрунтованими, логічно вмотивованими та достовірними, що підтверджується використанням належної методологічної бази, аналізом чинного законодавства, судової

практики та доктринальних джерел. Сукупність одержаних теоретичних результатів спрямована на вирішення актуальної наукової проблеми — формування цілісної концепції захисту прав учасників виконавчого провадження у порядку цивільного судочинства.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в тому, що робота є одним із перших у вітчизняній юридичній науці комплексних досліджень, у межах якого захист суб'єктивних прав та законних інтересів учасників виконавчого провадження розглянуто як самостійний інститут у системі цивільного судочинства. Основні результати, що характеризуються науковою новизною, є такими.

Уперше:

- здійснено періодизацію історичного розвитку інституту захисту прав і законних інтересів учасників виконавчого провадження;
- визначено та систематизовано принципи захисту прав, свобод і законних інтересів сторін виконавчого провадження в порядку цивільного судочинства з виокремленням загальних і спеціальних принципів;
- здійснено систематизацію процедур захисту прав учасників виконавчого провадження в порядку цивільного судочинства з виокремленням позовних і неповзовних процедур.

Удосконалено:

- поняття права на захист цивільних прав; визначено поняття та надано характеристику права учасників виконавчого провадження на захист своїх процесуальних прав і процесуальних законних інтересів в об'єктивному та суб'єктивному розумінні;
- положення щодо обов'язків виконавця судового рішення як елемента його правового статусу; обґрунтовано наявність обов'язку виконавця не лише дотримуватися вимог законності, а й сприяти реалізації процесуальних прав учасників виконавчого провадження та забезпечувати умови для цього;

– положення щодо функцій діяльності виконавця судового рішення; обґрунтовано притаманність йому функції запобігання зловживанню іншими учасниками виконавчого провадження своїми процесуальними правами.

Набуло подальшого розвитку:

– визначення завдання діяльності щодо захисту прав і законних інтересів учасників виконавчого провадження з виокремленням безпосереднього та загального завдань;

– поняття способів захисту суб'єктивних прав і законних інтересів та їх характеристика стосовно учасників виконавчого провадження, а також критерії ефективності й законності таких способів;

– поняття міжнародних стандартів здійснення цивільного судочинства; визначено зміст міжнародних стандартів захисту прав учасників виконавчого провадження у вузькому та широкому значеннях;

– положення щодо змісту засади верховенства права у виконавчому провадженні, зокрема через вимоги ефективності судових процедур захисту, неприпустимості надмірного формалізму в діяльності виконавця та визначення виконавця суб'єктом запобігання зловживанням процесуальними правами.

Заслуговує на підтримку авторська теза про комплексну (міжгалузеву) правову природу правовідносин виконавчого провадження та про комплексний характер способів захисту прав його учасників, у яких публічно-правовий елемент (застосування державного примусу уповноваженими суб'єктами) поєднується з приватноправовим інтересом щодо отримання виконання судового рішення. Позитивно оцінюється й обґрунтування принципово нової ролі виконавця, який постає не лише суб'єктом захисту, а й суб'єктом охорони процесуальних прав учасників виконавчого провадження.

Відтак, виходячи зі змісту проведеного дослідження, здобувач сформував цілісну авторську концепцію захисту суб'єктивних прав та законних інтересів учасників виконавчого провадження в порядку цивільного судочинства, спрямовану на підвищення ефективності судового контролю за

виконанням судових рішень, забезпечення балансу інтересів стягувача й боржника та наближення національного правового регулювання до міжнародних стандартів.

Практичне значення одержаних результатів дослідження. Сформульовані у дисертації положення, висновки та рекомендації можуть бути використані:

- у нормотворчій діяльності — для розвитку нормативно-правового регулювання захисту суб'єктивних прав і законних інтересів учасників виконавчого провадження; зокрема, автором запропоновано конкретні, нормативно сформульовані зміни до статей 386 та 389 Цивільного процесуального кодексу України, статей 41 і 76 Закону України «Про виконавче провадження», статті 287 Кодексу адміністративного судочинства України та до Інструкції з організації примусового виконання рішень;

- у правозастосовній діяльності — для забезпечення правильного розуміння й застосування законодавства щодо захисту прав учасників виконавчого провадження судами, державними та приватними виконавцями, адвокатами;

- у сфері наукових досліджень — як теоретична основа для подальшого опрацювання цієї та суміжних проблем цивільного процесуального права;

- в освітній діяльності — під час розроблення навчально-методичного забезпечення та викладання дисциплін «Цивільне процесуальне право», «Виконавче провадження», «Актуальні проблеми цивільного процесуального права».

Практична значущість роботи посилюється тим, що переважна більшість пропозицій здобувача викладена у формі готових редакцій відповідних норм, що робить їх придатними для безпосереднього використання у законопроектній роботі.

Повнота викладення наукових положень, висновків і результатів в опублікованих працях. Дисертація є самостійною науковою працею, результати та основні положення якої одержані автором особисто. Висновки й

рекомендації ґрунтуються на власних наукових дослідженнях здобувача. У роботі належним чином використано посилання на наукові джерела, нормативно-правові акти та судову практику.

Основні положення та результати дисертаційного дослідження викладено у 7 наукових публікаціях, з яких 4 статті опубліковано у наукових фахових виданнях України (одна — у співавторстві з доктором юридичних наук, професором Ю. Ю. Рябченком), а 3 — у збірниках матеріалів всеукраїнських науково-практичних конференцій (м. Чернівці, 2023 р.; м. Ірпінь, 2023 р.; м. Ірпінь, 2025 р.). Публікації відображають усі основні наукові результати дослідження й охоплюють як його методологічну, так і прикладну частини. У дисертації чітко розмежовано власні наукові результати та положення, одержані у співавторстві. Кількість і якість наукових публікацій здобувача свідчать про належний рівень апробації результатів дослідження та їх відповідність вимогам, установленим для здобуття ступеня доктора філософії.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація Я.В. Лантуха «Захист суб'єктивних прав та законних інтересів учасників виконавчого провадження у порядку цивільного судочинства» відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії.

Змістове наповнення розділів дисертації узгоджується з темою дослідження, а структура роботи характеризується логічністю та послідовністю викладення матеріалу. Висновки, сформульовані автором, є аргументованими, належним чином обґрунтованими й підтвердженими положеннями чинного законодавства, науковими джерелами та результатами аналізу судової практики.

Оформлення дисертації відповідає встановленим нормативним вимогам. Анотація українською та англійською мовами повною мірою відповідає змісту, структурі й основним результатам дослідження, стисло та змістовно

відображає актуальність теми, мету, завдання, наукову новизну і практичне значення роботи.

У дисертації відсутні порушення академічної доброчесності, зокрема прояви академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації результатів дослідження. Автор належним чином використовує наукові джерела та дотримується принципів академічної етики; у роботі простежується чітке розмежування власних наукових результатів і положень, одержаних у співавторстві. Підстави для сумнівів у достовірності результатів дослідження або в дотриманні здобувачем принципів академічної доброчесності відсутні.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Загалом позитивно оцінюючи актуальність обраної теми, належний науковий рівень виконаного Я. В. Лантухом дослідження, обґрунтованість і достовірність одержаних результатів, їх наукову новизну, а також теоретичну й практичну значущість, доцільно звернути увагу на окремі положення дисертаційної роботи, що мають дискусійний характер і потребують додаткового обговорення.

1. У підрозділі 2.1. роботи автор, посилаючись на джерело 144, вказує, що *«Не відкидається можливість кількохразового подання одного й того самого виконавчого документа до виконання, попри те, що відповідне рішення суду вже є виконаним»*. Така думка є дискусійною з наступних причин. Згідно п. 22 Розділу III Інструкції з організації примусового виконання рішень при закінченні виконавчого провадження, поверненні виконавчого документа стягувачу, виконавець залишає у матеріалах виконавчого провадження копію виконавчого документа, а на виконавчому документі ставить відповідну відмітку, у якій зазначаються підстава закінчення виконавчого провадження або повернення виконавчого документа з посиланням на відповідну норму Закону, залишок нестягненої суми, якщо за виконавчим документом проводилося стягнення, сума стягнутого виконавчого збору або сума стягнутої основної винагороди приватного виконавця.

Відмітка на виконавчому документі засвідчується підписом виконавця та скріплюється печаткою.

Отже після фактичного виконання рішення суду на виконавчому листі проставляється відповідна відмітка. Відповідно подавати такий виконавчий лист до іншого відділу виконавчої служби з метою повторного стягнення боргу, не має сенсу, адже новий виконавець такий виконавчий лист не прийме до виконання і такі дії стягувача будуть вважатися зловживанням правами.

Автору варто уточнити у яких сам випадках можливе *кількаразове подання одного й того самого виконавчого документа до виконання*.

2. Найбільш дискусійним є твердження автора у Розділі 3.1 - *«некомпетентне ведення адвокатом цивільної справи має розглядатись як підстава для перегляду справи за нововиявленими обставинами»*. Далі автор уточнює, що: *«некомпетентне ведення адвокатом цивільної справи означає незбігання волевиявлення довірителя та адвоката»*

Автор у своїх уточненнях прирівнює дії адвоката всупереч інтересам клієнта і некомпетентність адвоката. Вважаємо, що така думка є хибною з наступних причин. По перше, жоден український тлумачний словник не фіксує «некомпетентність» у значенні «вихід за межі повноважень». Загальнономовне значення прив'язане до прикметника *некомпетентний* — «брак знань». По -друге, стаття 423 ЦПК України має вичерпний перелік підстав для перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами, серед яких така підстава, як некомпетентність адвоката під час супроводу справи у суді відсутня. Крім того автор не пояснює хто саме має встановлювати факт некомпетентності адвоката.

Висловлені зауваження можуть бути враховані для оптимізації викладу проведеного дослідження, проте вони не ставлять під сумнів одержані здобувачем наукові результати, мають дискусійний характер і є суто рекомендаційними.

Загальний висновок та оцінка дисертації. Проведене Я. В. Лантухом дослідження має завершений характер: поставлену мету досягнуто, усі вісім

дослідницьких завдань виконано, а одержані результати утворюють цілісну авторську концепцію захисту суб'єктивних прав та законних інтересів учасників виконавчого провадження в порядку цивільного судочинства.

Головний науковий здобуток роботи полягає в переведенні проблеми з площини загальних міркувань про низьку ефективність примусового виконання у площину конкретного процесуального інструментарію. Здобувач послідовно розмежував охорону і захист прав учасників виконавчого провадження, розкрив право на захист процесуальних прав в об'єктивному та суб'єктивному значенні, систематизував принципи, способи і процедури такого захисту та довів власні висновки до рівня нормативних формулювань. Запропоновані зміни до статті 386 ЦПК України та статті 41 Закону України «Про виконавче провадження», до пункту 2 частини третьої статті 389 ЦПК України і частини першої статті 287 КАС України усувають прогалини, з якими реально стикаються суди, виконавці та сторони виконавчого провадження, а не сконструйовані задля демонстрації наукової новизни.

Висловлені вище зауваження стосуються глибини опрацювання окремих питань та аргументації окремих пропозицій. Вони не спростовують жодного з положень, винесених на захист, і не змінюють загальної позитивної оцінки роботи. Наукове завдання, яке вирішує дисертація, — формування доктринального підґрунтя для розуміння виконавчого провадження як стадії цивільного судочинства, на яку поширюються процесуальні гарантії захисту прав, — має самостійне значення для теорії цивільного процесуального права і безпосередній вихід на правотворчу та правозастосовну практику.

За рівнем постановки проблеми, обсягом опрацьованого матеріалу, обґрунтованістю та новизною одержаних результатів дисертація Лантуха Ярослава Васильовича задовольняє вимоги Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, з подальшими змінами), Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня

доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах) (постанова Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 у редакції постанови від 19 травня 2023 року № 502) та Вимог до оформлення дисертації (наказ Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 03 лютого 2017 року за № 155/3002), а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

**доцент кафедри цивільного права та процесу
Державного податкового університету,
кандидат юридичних наук**

Ігор КОТОВИЧ